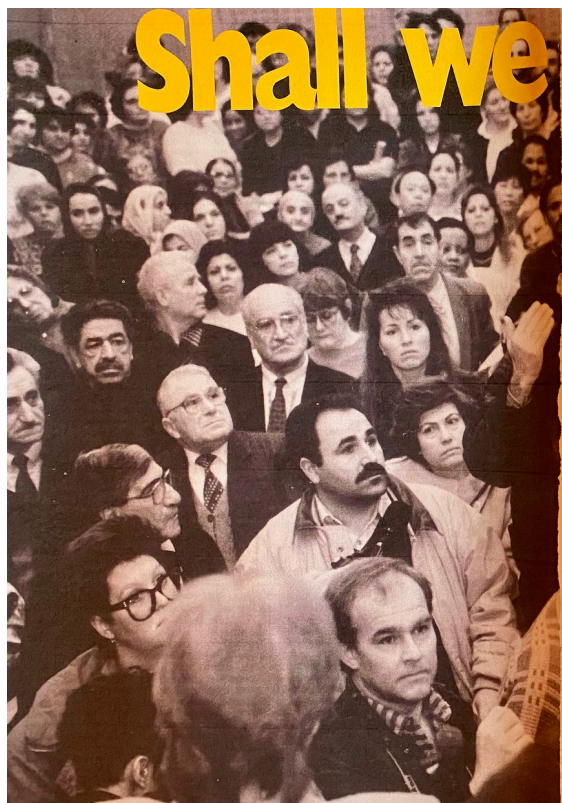
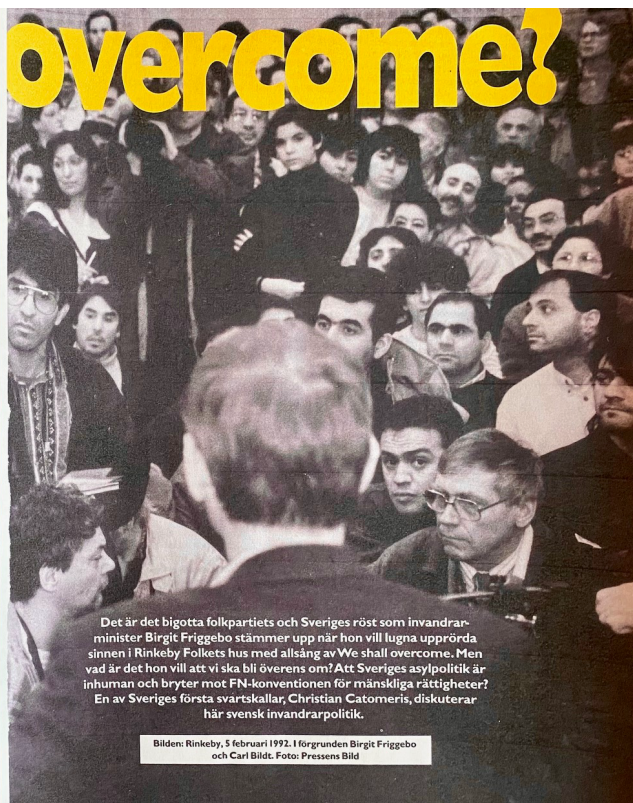

Ordfront Magasin 1994: 04

Shall we overcome?

Det är det bigotta folkpartiets och Sveriges röst som invandrarminister Birgit Friggebo stämmer upp när hon vill lugna upprörda sinnen i Rinkeby Folkets hus med allsång av We shall overcome. Men vad är det hon vill att vi ska bli överens om? Att Sveriges asylpolitik är inhuman och bryter mot FN-konventionen för mänskliga rättigheter? En av Sveriges första svartskallar, Christian Catomeris, diskuterar här svensk invandrapolitik.

Bilden: Rinkeby, 5 februari 1992. I förgrunden Birgit Friggebo och Carl Bildt. Foto: Pressens Bild

avvikande så kallade tattarena. (Tvängsteriliseringarna som pågick mellan 1935 och 1976 är förmodligen unika i Europa. De omfattade ca 70.000 svenskar.)

Den svenska politiken kring andra världskriget har dock i första hand kallats för pragmatisk. Det vill säga den politik som bland annat ledde till avvisandet av judiska asylsökande och överlämnandet av norska motståndsmän till Gestapo, och som förvandlade Sverige till en »lydstat åt en barbarisk diktatur« (Maria Pia Boëthius).

Men i ett land där till och med en antinazist som Karl Gerhard hade antisemitiska skämt på repertoaren, var det bara pragmatism det handlade om?

Som genom ett trollslag – det nazistiska sammanbrottet, följt av de svenska Bernadottebussarna från förintelselägren – kom dock Sverige ut på De Godas sida. Någon uppgörelse med det förflutna, i likhet med europeiska länder som haft regimer som officiellt samarbetat med Nazityskland äger aldrig rum i Sverige. Myten om det goda Folkhemmet kan byggas vidare.

Även nu är det »pragmatismen« som gäller. Paret Myrdals ingenjörskonst hade nämligen inte ålyttits av Sveriges barnaföderskor och nu fanns inget annat att göra än att genomföra det som legat som ett hot i förlängningen av de myrdalska resonemangen: att råda bot på arbetskraftsbristen med hjälp av invandring.

Vilken vända andas inte de svenska arbetskraftsavtalen med till exempel Ungern och Italien från de svenska myndigheternas sida! För några ynka hundra arbetare. Av dessa avtal att döma ser myndigheterna på arbetskraftsinvandringen som ett nödvändigt ont.

Här står verkligheten i bjärt kontrast mot den skönmålning som idag på sina håll pågår av denna efterkrigsinvandringens första tid. Det är ju under denna tid den svenska utlänningslagstiftningen enligt samstämmiga uppgifter är direkt utlänningsfientlig. Det är också under denna tid som den svenska majoritetens myndigheter till varje pris försöker tvångsförsvenska Tornedalsfinnar och samer. Det är då som till exempel balter som yttrar önskemål om undervisning i det egna språket för sina barn uppmanas att »ge sig av och söka sig ett nytt land« om de inte är nöjda (citater ur ledare i Dagens Nyheter 1945).

I dag konstaterar riksdagens revisorer lakoniskt att invandrarna under denna tid eftersattes på de flesta punkter. Såväl när det gäller företagsutbildning och karriärmöjligheter som hälsa.

De första tjuo-tjugofem åren av invandring efter andra världskriget är i själva verket präglade av en blandning av nyttotänkande (för exportindustrin) och njugghet/ointeresse. Någon invandrarpolitik i egentlig mening existerar helt enkelt inte. (Enligt flera vittnen består dåtidens visioner av förhoppningar om att invandrarna ska återvända eller, om de stannar, att de omedelbart förvandlas till tvättakta svensöner. Den sistnämnda attityden har dröjt sig kvar, medan den förstnämnda är på väg tillbaka!)

Under denna tid sköts invandrarpolitiken i prak-

tiken av LO, som genom vetorätt drar åt tumskrubarna för arbetskraftsinvandringen och i början av 1970-talet sätter ett definitivt stopp – som fortfarande gäller – för den. Stoppet kommer för övrigt när arbetskraftsinvandringen börjar anta en allt mindre nordisk karaktär, vilken ju dominerat invandringen fram till dess.

Hänger detta bara ihop med konjunkturen? Knappast.

Fortfarande under den svenska internationalismens sextioal kan man märka hur problematiskt man ser på idén med »folkblandningar«. Ett exempel är statsminister Tage Erlander som i en riksdagsdebatt 1965, apropå rasoroligheternas USA, konstaterar »att vi svenskar lever ju i en sådan oändligt mycket lyckligare lottad situation. Vårt lands befolkning är homogen, inte bara i fråga om rasen utan också i många andra avseenden.«

Den svenska soldatinstruktionen, med sin skräck för kulturblandningar, känns inte långt borta.

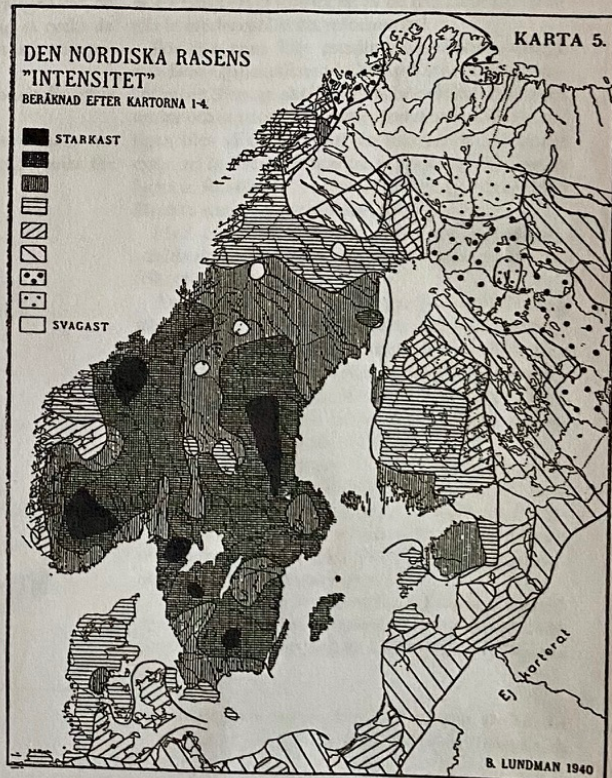
Var finns då visionerna?

Kanske i FN:s flyktingkonvention som Sverige ansluter sig till på femtiotalet. Men konventionen prövas aldrig på allvar under denna tid. Först senare sätts den svenska principfastheten på prov, då lite större flyktingströmmar och sämre förhållanden på den svenska arbetsmarknaden gör sig gällande. Den

Den nordiska rasens intensitet

I länder som Sverige och Tyskland skapades under tjuo- och trettioalet en statsunderstödd rasism som vi aldrig på allvar gjort upp med.

NEDAN: En karta av uppsalaforskaren Bertil Lundman ur hans skrift Nordens rastyper som publicerades i Verdens vällrenommerade skriftserie 1940.

Shall we overcome?

Av Christian Catomeris

Klädfirman Benetton har gjort många upprörda, inte minst med sitt utnyttjande av AIDS i sin reklam. Ändå är det svårt att komma ifrån att Benetton också ger kusligt träffsäkra tidsbilder av vårt sena 1900-tal.

Tänk bara på högkonjunktorens mångkulturella barn (»United Colours of Benetton«) och desillusionen några år senare, efter Berlinmurens fall, med de slitna skepp som dignade av desperata albaner på väg mot en drömvärld som inte fanns eller ville veta av dem.

Men minnet är kort. Runtom i Europa när människor idag drömmer om den egna nationen som ett slags Albanien rensat på internationell påverkan. I Sverige tycks det för många vara den mångkulturella nationen som är skulden till vårt elände. Att den mer främlingsnjugga grannen i öst har mer problem än vad vi har, tycks man inte tänka på.

Sverige har aldrig varit ett Albanien. Dess moderna historia är i själva verket i osedvanligt hög grad präglad av de internationella sammanhangen. Ta exportindustrins betydelse för uppbyggnaden av det moderna Sverige och det unika samarbete mellan näringsliv och arbetarrörelse som det gav upphov till. Eller befolkningsrörelserna. Mellan början av 1800-talet och fram till idag har Sverige haft en invandring på ca 2,2 miljoner människor. Ändå har utvandringen varit större, ca 2,4 miljoner människor! Detta i ett lillputland på mellan 3 och 8 miljoner invånare!

Det kan naturligtvis vara svårt att se dessa sammanhang när det beger sig. Jag själv växte upp i en sextiotalsföret där pappa var den enda »svartskallen«. Ingen av mina kamrater hade rest längre än till Åland. För många var »utlandet« en abstraktion. I den verkligheten blev min överlevnadsstrategi att hålla min »främmande« sida gömd. Den fick levas ut bakom lyckta dörrar, eller på somrarna nere hos tjocka släkten vid Medelhavet.

Ändå fanns det tecken, sådana som de flesta av oss inte såg. På pappas arbetsplats (LM Ericsson) till exempel, där det redan då talades ett trettiotal språk bland de anställda. Idag fascinerar det mig att tänka att pappa genom sitt idoga arbete bidrog till att bygga upp en av världens ledande industrikoncerner.

De internationella bilder som grep oss hämtades dock sällan från våra föräldrars arbetsplatser. De förmedlades istället via TV-apparaten. Vem minns inte den darriga stämman från en Martin Luther King, sjungande »we shall overcome«?

I det perspektivet kan naturligtvis tanken svindla: när man några miljoner capuccinis, pizzor, kebaber, charterresor och satellitsända krig senare konfronteras med en Birgit Friggebos plågsamma försök att få en mångtnisk förortsbefolkning att sjunga... just det: »we shall overcome«.

Från 1945 och fram till idag ökade Australien sin befolkning från 7 till 17 miljoner människor.

Nettoinvandringen till Sverige under samma tid

är på 700.000 personer. Huvudsakligen består denna av nordbor. Varför har Sverige med bara hälften så stor befolkningsökning som till exempel Danmark eller Schweiz under denna period, haft så svårt att skapa en vettig integrering av den inflyttade befolkningen och deras barn?

Varför skapar den ett sådant trauma hos delar av den svenska befolkningen och dess etablissemang? Svaret finns sannolikt i den tjugo år »korta« invandrarpolitiken och i ett arv som i så hög grad tycks prägla synen på främlingar och på vad en nation är och ska vara.

För en liten tid slant vår justitieminister, såsom bara en minister kan slinta. I en debatt om brottslighet och barn med invandrade föräldrar talade hon om »våra« ungdomar, i bemärkelsen barn med »helsvensk« bakgrund. Det är naturligtvis intressant att en minister inte ser sig som en representant för hela nationen, och alla de ungdomar som växer upp här.

Denna mer eller mindre omedvetna syn, som så ofta dyker upp hos våra makthavare, bygger på ett arv som alltsedan sekelskiftet haft stark bäring i Sverige.

Synen bygger på en idé om nationen som en enhet byggd kring en enda folkgrupp, och nations-tillhörigheten som något man föds till genom ödesbestämmdhet, kulturellt arv osv. I motsats till dessa idéer står den franska revolutionens eller den amerikanska författningens idé där nationaliteten knyts till medborgarskap och inte till etniskt ursprung.

I länder som Sverige och Tyskland ledde de nationalromantiska idéerna till en institutionaliserad och statsunderstödd rasism. På detta område var Sverige ett föregångsland. Under beteckningen vetenskap slog man fast idén om den egna gruppens överlägsenhet, och andra gruppers underlägsenhet i en fallande skala grundad på i första hand fysiska olikheter. De svenskar som är över 65 år idag är upp-vuxna med detta tänkande, i skolan såväl som i politiken. Ända fram till 1952 (!) kunde man läsa följande rader i de svenska värnpliktigas handböcker:

Det är i folkets rasegenskaper som vår förmåga och kraft ytterst bottna. För en nation är bevarandet av rasens goda egenskaper av utomordentlig betydelse i den ständigt fortgående tävlingskampen mellan folket. Nationens kraft, välstånd och kultur bero därav. Därför utgör blandning med en icke likvärdig ras en av de största farorna för ett högstående folk.

Denna tid sammanfaller med det svenska Folkhemmets födelse, vilket man ibland tycks ha glömt. För de socialdemokratiska chefsideologerna Myrdal (*Kris i befolkningsfrågan*, 1934) var till exempel målet för befolkningspolitiken att skapa en frisk och livsduglig »svensk ras« som var »nordisk till sitt väsen«.

»Vi måste öka barnafödandet för att bibehålla den svenska rasens livsrum«, kunde man höra Alva Myrdal säga i ett radioprogram från det sena trettiotalet. Receptet hette ökat barnafödande och tvångssteriliseringar av »mindervärdiga element«, bland annat de socialt och ibland utseendemässigt

svenska flyktingpolitikens principer visar sig då så tänjbara att de med lätthet kan upphävas med allehanda hinder. Med hjälp av diktaturer (Östtyskland), flygbolag (SAS) och framförallt visumtvång riktade mot grupper från icke-europeiska eller ickekristna befolkningsgrupper (assyrier, vietnamkineser, kurder, bulgarienturkar, kosovoalbaner, med flera) förhindrar man gång på gång och på ett effektivt sätt förverkligandet av FN-konventionens heligaste princip: rätten att söka asyl. Metoderna är desamma som gentemot judarna under andra världskriget. Vittnesmål från handläggare på invandrarverket om en etnisk faktor i bedömningen av invandrar- och asylärenden har aldrig utretts.

Men det finns förvisso även andra visioner. Ironiskt nog härrör de just från den tid och den rörelse som gav Birgit Friggebos generation den känslomättade »we shall overcome«. Som av en händelse sammanfaller de också med den epok då LO stänger de svenska gränserna för arbetskraftsinvandringen.

Visionerna hämtar sin näring i minoriteternas och medborgarrättsrörelsens emancipationssträvanden i USA och Kanada. Dessa inspirerar en handfull svenska tjänstemän till något som inte kan betecknas som annat än en revolution i svenska myndigheters attityd till främlingarna.

I den franska revolutionens anda myntas parollerna Jämlikhet, Valfrihet och Samverkan. Dessa paroller står än idag som grund för den svenska invandrarpolitiken. Efter sedvanligt utredande antas idéerna av en enig (!) svensk riksdag (1975). Men visste de svenska riksdagsmännen verkligen vad de röstade på? När man frågar dem idag så tycks de flesta som var med om att fatta beslut och anta paroller ha glömt dessa.

För vad var det egentligen parollerna skulle fyllas med?

För tjänstemännen bakom dem fanns idéen om JÄMLIKHET och lika rättigheter/skyldigheter för Sveriges invånare oavsett ursprung.

Vidare skulle en invandrargrupp ha VALFRIHET att bevara och utveckla sin kultur i Sverige.

Slutligen talades om inflytande för invandrarorganisationer genom SAMVERKAN mellan dem och myndigheterna. Resultatet blev en serie på papperet storstilade reformer som rösträtt i kommunalval för utländska medborgare, hemspråksundervisning, tolkservice, stöd till invandrarorganisationer, m.m. Internationellt gjorde de svenska invandrarministrarna stor succé när de drog fram, men hur blev det i praktiken, på hemmaplan?

Hos de flesta svenskar passerade reformerna tämigen obemärkt förbi. Många av dem uppmärksammas först idag – som besparingsmöjligheter!

För dem som i första hand berördes av reformerna betecknas de ofta som halvmesyryr. En »halv« rösträtt innebär ju att flera hundratusen vuxna människor i Sverige fortfarande saknar inflytande över rikspolitiken. En del ser detta som en del av förklaringen till att röstdeltagandet bland de utländska medborgarna idag är nere i fyrtio procent.

Invandrarorganisationerna som lovats samverkan har stöpts efter svensk folkrörelsemotiv och enligt många blivit tandlösa nickedockor i en skendemokratisk process. Som motpart till dem finns en massiv invandrarbyråkrati som, trots en och en halv miljon människor i landet med invandrarbakgrund, nästan uteslutande består av personer utan erfarenhet av invandring.

Av Valfriheten bidde en tumme: för de flesta i form av någon enstaka veckotimme i hemspråk. Ändå tycks detta utgöra en av de mest kontroversiella invandrapolitiska reformerna!

För den som följt muslimernas decennielånga och Don Quijoteliknande kamp för att i religionsfrihetens Sverige skaffa sig en bönelokal, kan man undra om sextioalets revolutionerande idéer verkligen blev så mycket mer än just idéer. Ett annat exempel är Sverigefinnarnas tappra men lika misslyckade försök att under minst ett par decennier försöka starta en egen skola i Sverige.

Med tanke på utlandssvenskarnas statsunderstödda skolverksamhet runtom i världen, tycks Valfriheten ha varit relativ.

Av sjuttioalets storstilade paroller återstår idag några slitna slagord. Det kanske vanligaste har formen av en besvärjelse och används av politiker av allehanda kulörer. »Sverige är ett mångkulturellt land«, brukar det heta. Men vad menas egentligen med detta, mer än en beskrivning av den svenska befolkningens blandade härkomst?

Menas det att Sverige i likhet med fyrspråkiga Schweiz, tvåspråkiga Finland, eller före detta Bosnien har plats för flera jämställda kulturer samtidigt? Eller betyder det snarare att människor med olika ursprung ska ha rätt till att ta del av majoritetssamhällets värderingar och villkor?

När frågan för något år sedan ställdes av tidskriften *Invandrare & Minoriteter* till vår förmodat blivande statsminister, Ingvar Carlsson, kom följande svar:

När jag kommer ut på en folkrörelsedag nu så är det alltid, jag säger alltid, invandrare med. De spelar, de

Invandrarna enligt Ingvar Carlsson:

»De spelar, de sjunger och de visar upp sin kultur.«

Ill: Martin Kristenson

sjunger och de visar upp sin kultur. Det är någonting som vi alla har glädje av. De har ju satt färg på Sverige.

Invandrarerna som – i bästa fall – ett slags Skansenkrydda för den toleranta delen av majoritetsbefolkningen att ta del av vid behov, är det så politikerna ser på det »Mångkulturella Sverige«?

Parallellen med den godmodige 1800-talskolonistens syn på »sina« (jämför politikernas »våra invandrare«) afrikanska »infödingar« känns inte långt borta.

*

Idag lever i Sverige uppemot 1,5 miljon människor med rötter i efterkrigsinvandringen. Den officiella retoriken har alltid varit att rasismen är en extrem rörelse i Sverige, att det för övrigt mest handlar om främlingsrädsla. Men bara för att man inte åberopar rasistiska principer, betyder det att man inte kan ett beteende som präglas av rastänkandets ideer?

Om alla Sveriges invandrare och barn till invandrare skulle vara svarta skulle man kanske se situationen tydligare. Då är det inte bara extremister som skulle utpekas för att vilja bedriva en apartheidpolitik. Då skulle plötsligt de »rättrådiga« hamna i rampljuset. Regering, riksdag, byråkrati, domstolar, universitet, näringsliv: alla skulle skylta med etniskt rensade arbetsplatser.

Detta ämne är och har förblivit tabu i Sverige. Få känner till att FN:s rasdiskrimineringskommission i ett femtontal år hävdar att samma Sverige – som gått i spetsen för den internationella anti-apartheidopinionen – hela tiden brutit mot FN-konventionen. Man har då syftat på att Sverige saknat lag mot diskriminering på arbetsmarknaden och förbud mot rasistiska organisationer. Som svar har svenska myndigheter bl. a. hävdar att rasistiska organisationer och diskriminering på arbetsmarknaden inte är något problem i Sverige. Efter några dramatiska våldshändelser och efter långt utredande tillsattes dock en Diskrimineringsombudsman. Men varför fick denne ombudsman mindre befogenheter än andra svenska ombudsmän?

Är det förövrigt en slump att den senast tillsatte Diskrimineringsombudsmannen är så oförarglig att de flesta svenskar sannolikt inte vet vad han heter eller hur han ser ut?

Trots de katastrofala arbetslöshetssiffrorna för svenskar med utländsk bakgrund, bland annat under åttiotalets högkonjunktur, då de flesta kom hit med en högre utbildning än medelensvensken, fortsätter de flesta att hävda att denna arbetslöshet framförallt handlar om invandrarernas bristande kulturkompetens.

Men är det möjligen grumligare föreställningar som döljer sig bakom ordet kulturkompetens?

Jag själv växte upp i en grekisk-italiensk familj där man i generationer präglats av sträng arbetsmoral och ett nästan fanatiskt hyllande av det enkla livets dygder. När jag som vuxen försökt skaka av mig arvet har jag märkt det närmast omöjliga i att bli helt fri ifrån det. Är inte denna erfarenhet relevant även

för de synsätt som förs vidare inom en nation, hur modern denna än anser sig vara?

De flesta europeiska länder har mer eller mindre motvilligt tvingats göra upp med sitt onda förflutna. Lärdomarna från andra världskriget har varit för smärtsamma. Även om man inte alltid lyckats i sin uppgörelse finns en utbredd medvetenhet om och vaksamhet mot de tendenser som man förknippar med det totalitära tänkande som präglade det nazistiska Europa. Icke så i Sverige. Här har hela tiden odlats en slags myt om rättrådighet och förträfflighet som först på senare år fått sina törnar med avslöjande om vapensmuggling och brister i neutralitetspolitiken.

Många av de forskare som idag ser tillbaka på den svenska invandringens historia beskriver den förda politiken som reaktiv, knappast som visionär. I grunden tycks synen ha varit att invandring tar man itu med som med ett nödvändigt ont. De visioner som funnits tycks ha haft liten täckning i verkligheten och framförallt ha förankrats dåligt bland myndigheter och allmänhet.

Är det frukterna av denna njuggighet och i grunden motvilliga internationalisering av befolkningen som vi idag skördar?

I Sverige har det genom tiderna funnits otaliga prov på stor uppfinningsrikedom och flexibilitet som lett till internationellt framstående landvinningar exempelvis när det gäller jämställdhet mellan könen eller när det gäller tekniska och materiella framsteg.

Den svenska befolkningsökningen har som tidigare framkommit varit mycket måttlig under efterkrigstiden.

Bortslösandet av den kulturkompetens och arbetskraftsreserv som invandringen inneburit i en alltmer internationaliserad värld framstår därför som ett sällsamt fiasko.

I ett land där det bland samhällsforskare talats om behovet av mångfald fler invånare kommer kanske detta i historiskt ljus att framstå som ett av de moderna projektets större misslyckanden.

I värsta fall är det en både omodern och förödande nationsidé som sätter stopp för utvecklingen (se exempelvis det forna Jugoslavien). I kombination med en lång historisk centralistisk tradition får vi en nation som idag är helt oförmögen att positivt hantera och utnyttja mångfalden. Envist, som om man inte ville inse tillståndet i landet vägrar dock myndigheterna att ompröva sina tankesätt.

Ett exempel bland många är den kommitté som på regeringens uppdrag och med ett knappt år på sig ska se över den tjugo år gamla svenska invandrarpolitiken och komma med nya förslag. För uppdraget, som andas desperation, har man valt ut nio personer. Bland dessa finns åtta medelålders män och en kvinna. Ingen av dem är invandrare.

Av detta att döma återstår det sannolikt en lång väg att gå innan Rinkebyborna börjar sjunga allsång med en svensk invandrarminister. Vad värre är, fördröjer man den ideologiska växling som skulle kunna innebära ett bättre tillvaratagande av den utökade »kulturkompetens« som tillförts vår utkantsnation. »

**Shall
we
over-
come?**

**Av Christian
Catomeris**

**Christian Catomeris
är TV-journalist och
producent för filmen
»We shall overcome
– en invandrar-
politisk historia«.**